

ГРУЗІЯ НА ТЛІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2024: МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ВИБОРОМ ТА РОСІЙСЬКИМ ВПЛИВОМ

Олександра Каракуц, *центр зовнішньополітичних досліджень НІСД*

Проаналізовано перебіг і результати парламентських виборів у Грузії, окреслено сучасний внутрішньо- і зовнішньополітичний контекст, особливості відносин грузинської влади з РФ та державами Заходу.

Висновки

- Парламентська виборча кампанія в Грузії засвідчила *посилення авторитарних тенденцій та відхід керівництва держави від демократичних принципів*. Перемога «Грузинської мрії», якої правляча партія змогла досягти завдяки внесенню суперечливих змін до законодавства, використанню адміністративного ресурсу та пропаганди, а також численним порушенням виборчого процесу, створює ризики подальшого поглиблення внутрішньополітичної кризи в країні та послаблення діалогу з державами Заходу.

- Тривалі конфлікти серед політичного істеблішменту, а також наростання опозиційних і протестних рухів у Грузії відображають сильну поляризацію і конфронтацію між прихильниками різних векторів внутрішнього та зовнішнього розвитку держави й суспільства. За таких умов подальші перспективи збереження влади правлячою партією залежатимуть від здатності «Грузинської мрії» *утримати статус-кво та можливості балансувати між різними викликами*: з одного боку, принаймні частковим збереженням демократичних процесів і курсу на євроінтеграцію, з іншого – вразливістю перед російським впливом і недопущенням конфлікту з РФ.

- Реакція європейських партнерів на дії грузинської влади є важливим чинником *активізації протестних настроїв серед населення Грузії*, яке значною мірою продовжує підтримувати європейський курс держави. Позиція грузинського суспільства та його системний запит на демократію можуть мотивувати європейські інституції продовжувати політичний діалог з Грузією.

- Результати парламентських виборів у Грузії загалом продемонстрували, що повномасштабна збройна агресія РФ проти України стає важливим фактором і *каталізатором трансформацій електорального процесу в різних державах*. Це стосується як держав колишнього «соціалістичного блоку», у яких зберігається

прямий російський вплив через близькість кордонів, історико-культурні й економічні зв'язки, так і держав Західної Європи, де наслідки цієї збройної агресії (енергетична криза, інфляція, міграційні рухи) створюють сприятливе середовище для посилення діяльності популістських політичних сил, які просувають вигідні для РФ наративи. Підтвердженням можуть слугувати поточні електоральні процеси у ФРН, Австрії, Бельгії, Нідерландах, де праворадикальні та євроскептичні партії, експлуатуючи питання наслідків російсько-української війни та суспільного невдоволення, демонструють зростання підтримки з боку виборців.

Політичний ландшафт Грузії

Політичне середовище в Грузії – складне та неоднорідне.

Вищим законодавчим органом влади в країні є однопалатний парламент, що складається зі 150 депутатів (для простої більшості необхідно 76 місць).

До цьогорічних виборів грузинський парламент складався із представників:

- *правлячої партії «Грузинська мрія»* (представляла більшість, відповідно маючи 84 місця). Ця провідна консервативна партія дотримується «м'якої» політики щодо РФ попри декларування проєвропейського курсу держави. Неофіційний лідер «Грузинської мрії» – бізнесмен і колишній прем'єр-міністр Грузії Борис Іванішвілі (Бідзіна Іванішвілі), пов'язаний з керівництвом та бізнесовими колами РФ;

- *опозиції* (представляла меншість у парламенті, маючи 66 місць). Йдеться про коаліцію опозиційних партій «Сила в єдності» (у складі ліберально-демократичної проєвропейської партії Міхеїла Саакашвілі «Єдиний національний рух», а також партій «Держава для народу», «Прогрес і свобода», «Національно-демократична партія Грузії») та інші опозиційні партії різного спрямування: від правоцентристського до ліберального («За Грузію», «Європейська Грузія», «Лело», «Стратегія Агмашенебелі» та ін.).

Вищим органом виконавчої влади в Грузії є уряд, що формується парламентською більшістю. З лютого 2024 р. його очолює грузинський політик і формальний лідер партії «Грузинська мрія» Іраклі Кобахідзе, який додержується суперечливої, часом проросійської риторики. Президенткою Грузії з 2018 р. є Саломе Зурабішвілі, яка виконує переважно представницькі функції, має право вето окремі закони (однак це право рідко вдається застосовувати через можливість парламенту його обходити).

Протягом кількох останніх років між парламентською більшістю, урядом і президенткою загострилися політичні конфлікти, які відображають *загальну поляризацію настроїв у державі щодо питань внутрішньополітичного порядку денного та зовнішньополітичного курсу Грузії*. С. Зурабішвілі неодноразово критикувала м'яку позицію уряду та парламенту щодо Росії, говорила про недостатню підтримку України в контексті російсько-української війни. Між

сторонами залишаються суттєві розбіжності щодо окремих законодавчих ініціатив «Грузинської мрії», які демонструють згортання демократичних процесів у Грузії та знижують євроінтеграційні перспективи країни. Крім того, грузинський парламент намагався ініціювати процедуру імпічменту президентки через її візити до ЄС, що не були «санкціоновані» урядом.

Перебіг і результати виборів

Парламентські вибори в Грузії, що проходили 26 жовтня 2024 р., стали важливою подією з точки зору *визначення подальшого зовнішньополітичного вектора держави та її внутрішньополітичних трансформацій*. Уперше в історії Грузії вибори проводилися виключно за пропорційною системою, що створило новий політичний контекст для провідної партії «Грузинська мрія», змінивши традиційні механізми забезпечення її електоральної переваги.

Загалом передвиборчий період у Грузії характеризувався *посиленням авторитарних тенденцій та послабленням демократичних інститутів*. Показовими стали зміни до виборчого законодавства, уведені влітку 2023 р., завдяки яким було знижено поріг для призначення членів ЦВК з конституційної до простої більшості, а право висування кандидатур замість глави держави було надано спікереві парламенту. Додатковим інструментом тиску правлячої політичної сили на опозицію стала ухвалена напередодні виборів постанова про кримінальну відповідальність за блокування «стратегічних об'єктів», зокрема до їх переліку додали ЦВК та суди.

Нинішня виборча кампанія в Грузії характеризувалася масштабним використанням з боку уряду *пропагандистських нарративів*, серед яких маніпуляції тематикою російсько-української війни та обіцянки швидкого повернення раніше окупованих грузинських територій. Одночасно з цим грузинська влада намагалася зберегти видимість проєвропейського курсу через обіцянки вступу до ЄС у 2030 р. Такий подвійний меседж мав на меті *утримати електоральну підтримку серед різних категорій виборців*. У день голосування спостерігалися порушення та інциденти, доходило до сутичок між прихильниками влади та опозиції, спостерігачі фіксували вкидання бюлетенів і масові фальсифікації, стався напад на офіс найбільшої опозиційної партії «Національний рух».

За офіційними даними результатів виборів, оприлюдненими ЦВК, «Грузинська мрія» отримала 54,24 % голосів, значно випередивши опозиційні сили, які балотувалися цього року. Інші партії досягли таких результатів: «Коаліція за зміни» набрала 10,8 %, «Єдиний національний рух» – 10,1 %, «Сильна Грузія» – 8,7 %, «Гахарія – за Грузію» – 7,7 %¹.

¹ Див.: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3920472-prorosijska-gruzinska-mria-nabirae-bils-ak-polovinu-golosiv-cvk-porahovala-99-buleteniv.html>

Однак розбіжності між провладним та опозиційними екзитполами, а також численні порушення під час голосування призвели до *невизнання результатів виборів президенткою та опозицією, нових протестів у державі, а також намірів опозиційних партій бойкотувати новий парламент*². Міжнародні спостерігачі, присутні під час виборів у Грузії, вказали на *суттєві недоліки виборчого процесу*, зокрема глибоку політичну поляризацію, агресивну передвиборчу риторику влади, системний тиск на виборців та нерівні умови для політичної конкуренції. Особливо привертав увагу значний дисбаланс у *доступі до фінансових ресурсів та адміністративних можливостей на користь правлячої партії*³. Крім того, на результати виборів могла вплинути значна фрагментація опозиційних сил та неоднозначне ставлення виборців до «Єдиного національного руху», що суттєво ускладнило консолідацію електорату, який міг би виступати проти правлячої партії.

Результати виборів матимуть довготривалі наслідки для демократичного розвитку Грузії. Ураховуючи те, що надалі призначення президента держави має відбуватися через колегію виборців, котра складатиметься із депутатів новообраного парламенту, «Грузинська мрія» може *отримати можливість встановити повний контроль над усіма гілками влади*.

Російський фактор у внутрішній та зовнішній політиці Грузії

Сучасні російсько-грузинські відносини характеризуються складною динамікою. Формальна відсутність дипломатичних відносин (з 2008 р.) поєднується з фактичним економічним співробітництвом і *російським впливом, який зростає, на внутрішньо- і зовнішньополітичні процеси в Грузії*. Одночасно Росія продовжує мілітаризацію раніше окупованих грузинських територій – Абхазії та Південної Осетії, де проводить військові навчання та посилює військову присутність. РФ вдається до широкого спектра гібридних інструментів впливу на грузинську владу і суспільство. Це, зокрема, *економічні важелі* (посилення економічної і торговельної залежності Грузії від РФ після 2022 р.); *поширення російських нарративів і пропаганди* (через провладні ЗМІ, соцмережі, церкву, російських мігрантів); *використання питання окупованих територій як засобу тиску; підтримка афілійованих до РФ політичних сил та громадських / культурних осередків* тощо. Через відповідні процеси правляча партія «Грузинська мрія» намагається балансувати між декларативним прагненням до євроінтеграції, яку підтримує значна частина суспільства, та фактичним небажанням загострювати відносини з Росією.

Усе це впливає на *офіційну позицію Грузії щодо російсько-української війни*, яка залишається доволі неоднозначною. Грузія підтримує територіальну цілісність

² Див.: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-hruzia-vybory-gahariia-robota-parlamentu/33176268.html>

³ Див.: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vybory-hruziya-porushennya-mizhnarodni-sposterihachi/33175313.html>

та незалежність України, офіційно засуджуючи повномасштабну збройну агресію РФ на рівні міжнародних майданчиків (зокрема, резолюцій Генасамблеї ООН). Однак грузинське керівництво (уряд і парламентська більшість) утримується від надання Україні активної практичної підтримки у військово-політичному аспекті, вдаючись до обережної риторики щодо Російської Федерації задля уникнення прямої конфронтації. Грузія офіційно не приєдналася до міжнародних санкцій проти РФ та обмежень на в'їзд росіян на свою територію, мотивуючи це захистом власних економічних інтересів. До того ж, держава продовжує економічну і торговельну співпрацю з Росією, включно з відновленням навесні 2023 р. авіасполучення з російською стороною.

У сфері практичної допомоги Україні Грузія обмежується переважно гуманітарною підтримкою, включно з наданням притулку українським біженцям. Нерішуча та іноді суперечлива позиція грузинської влади зазнає систематичної критики як усередині держави (з боку президентки, опозиції, осередків громадянського суспільства), так і з боку міжнародних партнерів, зокрема України.

В офіційних українсько-грузинських відносинах спостерігається *суттєве зниження рівня політичного діалогу та взаємної довіри*, на що, серед іншого, впливає систематичне використання урядом Грузії кейсу російсько-української війни для поширення російських наративів серед грузинського суспільства.

Європейська перспектива Грузії

Російський вплив на Грузію виявляється, зокрема, через упровадження суперечливих законодавчих ініціатив, котрі напряду впливають на відносини держави з Європейським Союзом та європейську інтеграцію, яку грузинська сторона офіційно декларує як один із своїх зовнішньополітичних пріоритетів. За останні роки Грузія отримала з боку європейських інституцій низку *серйозних застережень у контексті «траєкторії розвитку» держави* і невідповідності ухвалених реформ демократичним стандартам. Застереження охоплюють широке коло питань, пов'язаних зі станом демократії та верховенства права в країні, свободою медіа, стосуються незалежності судової системи, тиску на опозиційних політичних діячів і громадянське суспільство, надмірного впливу олігархічних структур на політику тощо.

Ці процеси загальмували ухвалення рішення про надання Грузії статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 р., коли його отримали Україна та Молдова, а також заклали підґрунтя для подальшої поляризації політичного істеблїшменту і грузинського суспільства. Невдоволення політикою влади та відсутність прогресу на євроінтеграційному шляху спричинили багатотисячні хвилі мітингів і демонстрацій грузинського населення, аж до вимог відставки уряду.

Ситуація загострилася навесні 2023 р., коли правляча партія «Грузинська мрія» та пов'язана з нею фракція «Сила народу» ініціювали законопроект «Про прозорість іноземного впливу», який по суті став аналогом російського закону про

«іноземних агентів». Документ передбачав створення реєстру організацій та ЗМІ, які отримують понад 20 % фінансування з-за кордону, з вимогою реєструватися як організації, що просувають іноземні інтереси та вплив. Фактично цей законопроект був спрямований на *обмеження діяльності громадянського суспільства та незалежних ЗМІ за «російською моделлю»*, яка останнім часом просувається у низці держав (також у Словаччині та Угорщині).

Ініціатива спричинила жорстку критику з боку Євросоюзу і США, оскільки розцінювалася як загроза демократії та європейській інтеграції Грузії через несумісність із цінностями і стандартами ЄС. На цьому тлі відбулися масові протести в Тбілісі та інших містах Грузії, які підтримували опозиція, президентка держави, а також європейські партнери. Під неочікуваним для влади тиском громадськості та міжнародної спільноти грузинське керівництво було змушене відкликати рішення щодо закону про «іноагентів». Проте вже через рік грузинський парламент ухвалив аналогічний законопроект, змінивши формулювання «агент іноземного впливу» на «носій інтересів іноземної держави»⁴. Це стало *прецедентом для нових масштабних суспільних заворушень у Грузії, а також перегляду відносин західних партнерів з державою*.

Ці процеси супроводжувалися просуванням антиєвропейського наративу грузинської влади, яка поклала вину на ЄС та опозицію за рішення щодо сповільнення євроінтеграційного курсу держави. Європейський Союз, своєю чергою, опинився в *складних умовах щодо реагування на процеси в Грузії*. З одного боку, необхідно було продемонструвати рішучу позицію стосовно незадовільного стану демократії та верховенства права в державі, з іншого – підтримати грузинське суспільство і не допустити повного розвороту Грузії до зближення з РФ. Таким чином, наприкінці 2023 р. ЄС ухвалив непросте рішення про надання Грузії статусу кандидата на членство за умов виконання критично важливих реформ.

Втім, подальші політичні кроки грузинського керівництва (невиконання умов та одіозні законодавчі зміни) призвели до призупинення Євросоюзом зустрічей на високому рівні з представниками уряду Грузії, заморожування фінансової допомоги грузинській стороні на загальну суму більше ніж 120 млн євро⁵, а також *оголошення про фактичну зупинку процесу щодо вступу Грузії у ЄС*. Свій рівень відносин із Грузією переглядають і скорочують інші західні партнери, зокрема США, Сполучене Королівство, Канада, Швеція (у т. ч. через масові порушення під час парламентських виборів 2024 р.). З точки зору «Грузинської мрії» та її прихильників, відповідні обмеження мають ситуативний характер через електоральний період, що залишає шанси для майбутнього поновлення діалогу між сторонами. Однак, щоб відновити його, правлячій політичній силі, ймовірно, буде недостатньо підтримувати курс Грузії на вступ до ЄС лише декларативно.

⁴ Див.: URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-gruzija-zakon-pro-inoagentiv-uhvalenyj/32946978.html>

⁵ Див.: URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/10/8/7195823/>